

#ZeroWasteCities

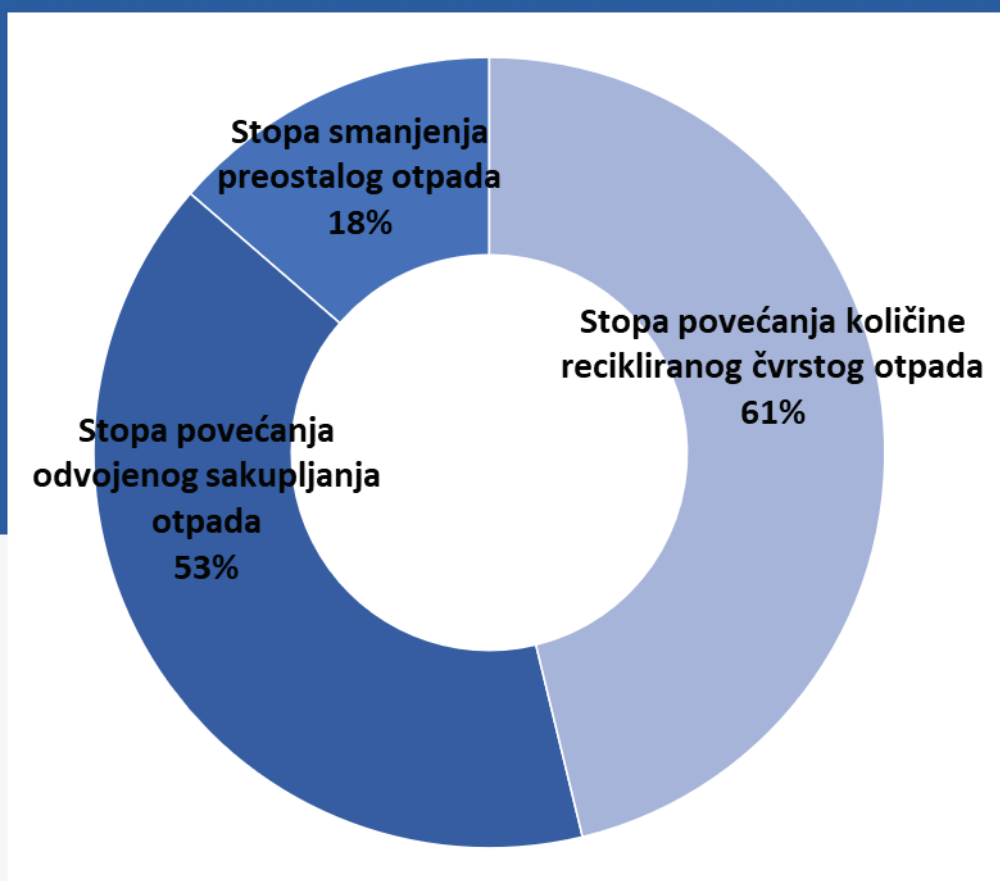

ZERO
WASTE
MONTENEGRO

Studija slučaja Priča o Gusinju

Decembar 2023

U ruralnim područjima Crne Gore, gdje je koncept „nultog otpada“ (eng. zero waste) bio nepoznat, samo 30 mjeseci prije početka projekta, u opštini Gusinje su napravljene izuzetne pomoci u pogledu smanjenja, selekcije i sakupljanja otpada, što je prevazišlo inicijalna očekivanja. Šta je doprinijelo ovom uspjehu? Ovaj uspjeh počiva na posvećenosti svih ključnih aktera, smjernica koje je pružala organizacija Zero Waste Europe, ali najviše, na aktivnom učešću građana/ki.

Geografska pozicija

Gusinje je zvanično dobilo status opštine u Crnoj Gori 2014. godine. Nalazi se u blizini granice sa Albanijom i karakteriše ga ruralni pejzaž. Indeks razvoja opština Crne Gore odražava status ove opštine kao nerazvijenog regiona. Smješteno na oko 920 metara nadmorske visine, Gusinje leži na ušću rijeka Vruje i Grnčara, u neposrednoj blizini planinskog masiva Prokletija. Nacionalni park Prokletije, čiji se značajan dio nalazi u granicama Gusinja, doprinosi ekološkom značaju ovog područja.

Raznovrsna geografija Crne Gore prostire se na 13.812 kvadratnih kilometara, obuhvatajući prekrasne obale koje se protežu 293 kilometra duž Jadranskog mora odakle se uzdižu na u planinske lance.

Demografija

Mada je zvanična demografska statistika sa popisa 2011. godine evidentirala 4.027 stanovnika i 1.168 domaćinstava, samo je oko 286 domaćinstava (1.673 stanovnika) aktivno učestvovalo u programima prikupljanja otpada na početku projekta.

Crna Gora ima oko 620.000 stanovnika. Tri najnaseljenija grada su Podgorica, Nikšić i Budva sa 200 hiljada, 70 hiljada i 20 hiljada stanovnika.

Pročetak projekta

Nevladina organizacija Zero Waste Montenegro (ZWMNE) obratila se Regionalnoj razvojnoj agenciji za Bjelasicu, Komove i Prokletije (RDA) da odredi jednu od 23 opštine u zemlji u kojoj će se sprovesti zero waste program, i koja će poslužiti kao primjer ostalim opštinama. Gusinje, treća najmanja opština u Crnoj Gori, pokazala je inicijativu i posvećenost da učestvuje u ovom poduhvatu.

Projekat „Crna Gora i Albanija ka nultoj stopi otpada“ finansirala je EU kroz IPA program za prekograničnu saradnju Crne Gore i Albanije, a počeo je u februaru 2021. godine, u partnerstvu sa opštinom Margegaj u Albaniji.

Njegov primarni cilj bio je smanjenje količine stvorenog otpada kroz strateško smanjenje komunalnog otpada i smanjenje preostalog otpada implementacijom mjera ponovne upotrebe i reciklaže.

Kontekst upravljanja otpadom i glavni izazovi

Crna Gora se, na državnom nivou, bori sa nizom izazova kada je u pitanju upravljanje otpadom. Neki od ovih problema su neregulisana odlagališta otpada, neadekvatna infrastruktura za upravljanje otpadom, ograničeni finansijski i ljudski resursi u preduzećima za upravljanje otpadom, nerazvijeno tržište sekundarnih sirovina i niska svijest javnosti o plastici za jednokratnu upotrebu i praksama odlaganja otpada. Ovi izazovi su dodatno otežani nedovoljnom primjenom zakona, lošom evidencijom podataka o ambalažnom otpadu i odsustvom finansijskih poticaja za sortiranje otpada na izvoru.

Prije početka projekta, sistem upravljanja otpadom u Gusinju se u velikoj mjeri oslanjao na deponije, a bez uloženi napora ka reciklaži, statistika nije davala optimistične rezultate.

Gusinje je u 2019. godini proizvodilo prosječno 99 kg otpada po stanovniku godišnje, ne uključujući kabasti otpad poput namještaja, tekstila, građevinskog i elektronskog otpada. Ovo takođe ne uključuje doprinose turista, dijaspora i preduzeća. Ovi rezultati su dobijeni analizom koja se sprovodila od vrata do vrata na uzorku od 10% otpada iz domaćinstava i oni se poklapaju sa podacima komunalnog preduzeća.

Odvojeno prikupljanje otpada se uopšte nije sprovodilo, a sakupljanje otpada u opštini se vršilo kroz nedeljne rasporede za sakupljanje miješanog otpada. Mjere prevencije otpada bile su minimalne, ograničene na sporadične kampanje podizanja svijesti lokalnih aktivističkih grupa. Eskalirajući problem zagađenja sa nereguliranih deponija i odlagališta zahtijevao je holistički pristup. Trenutno se odlaganje otpada na deponiju ne naplaćuje, što predstavlja finansijski izazov za primjenu alternativnih rješenja.

Uprkos populaciji od 1.673 stanovnika raspoređenom u samo 286 domaćinstava, Gusinje se suočilo sa značajnim izazovima u efikasnom upravljanju otpadom. Kao što je sličan slučaj i sa mnogim opštinama u Crnoj Gori, problemi u Gusinju proizilaze i iz isključive odgovornosti za sakupljanje i reciklažu otpada, što znači ograničenost ekonomije tržišta. Kako bi se ovo prevazišlo, projektom je predložena izgradnja objekta za oporavak materijala sa hidrauličnom presom, te saradnja sa centrom za reciklažu Glavnog grada kako bi se optimizovali troškovi transporta i olakšao zajednički izvoz reciklažnih materijala.

Štaviše, zbog ograničenih mogućnosti usmjerenog obrazovanja i edukacije o upravljanju otpadom u Crnoj Gori, mnogi zaposleni u javnim komunalnim preduzećima imaju ograničen pristup novim znanjima. Osim toga, primjećuje se široko rasprostranjeno nepovjerenje velikog broja građana prema kapacitetima i spremnosti lokalnih i centralnih vlasti da sprovedu pozitivne i trajne promjene u zemlji. Ovaj skepticizam nerijetko podriva podršku građana novim inicijativama. Kako bi se uhvatili u koštac s ovim izazovima, projektom su sprovedene brojne kampanje edukacije i podizanja svijesti o zero waste metodologiji i angažovani međunarodni stručnjaci kako bi pomogli lokalnim timovima, i podstaklo povjerenje i osnaživanje lokalnih dionika u inicijativama za upravljanje otpadom.

Zakonodavni okvir

Mada zakonodavni okvir u Crnoj Gori, vođen Zakonom o upravljanju otpadom, Državnom strategijom za upravljanje otpadom i Planom upravljanja otpadom, ima za cilj usklađivanje sa zakonodavstvom EU u ovoj oblasti, implementacija izostaje. Dugo očekivani novi Zakon o upravljanju otpadom, usvojen 2023. godine, ima za cilj dalje usklađivanje crnogorskog zakonodavstva sa standardima EU.

Opštine su direktno zadužene za implementaciju Zakona, Strategije i Plana i organizaciju upravljanja otpadom na lokalnom nivou zajedno sa lokalnim javnim komunalnim preduzećima, čiji je osnivač Opština. Iako su, po zakonu, rukovodioci/e Opština odgovorni za implementaciju zakonskog okvira o upravljanju otpadom, oni rijetko imaju službenu odgovornost pred resornim ministarstvom.

U tom kontekstu, Gusinje se nalazi na čelu transformativnog projekta koji su pokrenule dvije nevladine organizacije - RDA i ZWMNE. Ovaj zajednički poduhvat ima za cilj da unaprijedi praksu upravljanja otpadom u Gusinju i inspiriše druge opštine da slijede put ka nultom otpadu.

Opis slike: Kontejneri za odlaganje otpada u Gusinju na početku projekta.
Foto: Pobjeda/Stevo Vasiljević

Postavljanje sistema u hodu

Put ka nultoj stopi otpada u Gusinju započeo je detaljnim istraživanjem koje je sproveda Zero Waste Montenegro 2021. godine.

Istraživanje se bavilo percepcijom zajednice, i otkrilo snažan konsenzus – 99% stanovništva vjeruje u važnost ciljeva poput reciklaže i smanjenja otpada. Naknadna analiza otpada od vrata do vrata, koja je obuhvatila 10% domaćinstava, dala je vrijedan uvid u stvarni sastav otpada.

Istraživanje je pokazalo da 83% ispitanika dijeli stav da postoji prevelika količina nepotrebne ambalaže i otpada. Naime, 77% učesnika je izrazilo spremnost da aktivno doprinese da Gusinje postane zero waste opština.

Dok je 96% ispitanika izrazilo spremnost da doniraju neiskorištene predmete Centru za ponovnu upotrebu, samo 51% je pokazalo interesovanje za korišćenje polovnih stvari, poput namještaja, elektronike i tekstila, iz lokalnog centra za ponovnu upotrebu – zbog opšteg stava u Crnoj Gori da su polovni predmeti za 'siromašne' ljude.

Osnivanje ZW savjetodavnog odbora

Zero Waste koordinatorka projekta zajedno sa partnerima formirali su aktivni zero waste savjetodavni odbor kojeg su činili oko 20 lokalnih donosica odluka, vlasnika/ca preduzeća, nastavnika/ca, predstavnika/ca lokalnih organizacija i poljoprivrednika/ca. Uloga ZW savjetodavnog odbora je da pomogne boljem razumijevanju načina razmišljanja lokalnog stanovništva kako bi se planirali budući koraci podizanja svijesti i edukativnih aktivnosti, kao i da se odluči koji modeli sistema upravljanja otpadom bi najbolje funkcionirali u opštini Gusinje.

S obzirom na značaj koji lokalna politika ima u Opštinama širom Crne Gore, formiranje odbora koji čine građani/ke različitih profesija, polova i pojedinaca različitih političkih opredjeljenja predstavljalo je značajan izazov. Ipak, poduhvat se pokazao prilično uspješnim, pokazujući primjer efikasne saradnje i inkluzivnosti.

Prvi sastanak Zero Waste savjetodavnog odbora (ZWAB) u Gusinju

Kako je Gusinje već sprovodilo sakupljanje otpada sa ivičnjaka, Zero Waste master planom (ZWMP) je predviđeno da se ovaj sistem unaprijedi sa sistema sa jednom kantom na sistem sa pet kanti početkom 2024. Osim toga, planom je predviđena izgradnja lokalnog postrojenja za oporavak materijala, implementacija sistema kompostiranja, kao i raspodjela kućnih kompostera i sprovođenje edukativnih radionica o kućnom kompostiranju i pravilnom odvajanju otpada.

Postavljanje alata za mjerenje i odvajanje otpada

Ova aktivnost je bila ključna za projekat jer je pružila konkretne alate partnerima koji će im omogućiti da dobiju podatke na osnovu kojih će usvajati nove tehnike odvajanja otpada.

Analizirani su i uzeti u obzir različiti faktori, uključujući broj korisnika, prosječnu proizvodnju otpada u domaćinstvu, ukupne mjesečne količine stvorenog otpada tokom i van turističke sezone, kapacitete kompanija za upravljanje komunalnim otpadom, postojeće metode prikupljanja otpada i najizvodljivije korake ka tretmanu otpada za ponovnu upotrebu i reciklažu.

Između ostalih odgovornosti, zadatak je uključivao pregovore i dogovor sa Opštinom u vezi sa odvojenim sakupljanjem identifikovanih tokova otpada. Kako je Gusinje raspolagalo sa samo jednim dostupnim kamionom za sakupljanje otpada, izražena je zabrinutost oko izvodljivosti uvođenja odvojenog prikupljanja otpada. Kako bi prevazišli ovaj problem, predložen je sedmični raspored odvoza otpada u centru grada tokom pet dana u sedmici. Za udaljena naselja ili naselja koja su ranije bila slabo pokrivena komunalnim uslugama, preporučen je poseban raspored prikupljanja reciklabilnog otpada jednom mjesečno. Nakon detaljnog razmatranja, javno komunalno preduzeće se uvjerilo u održivost ovog prijedloga.

Uz doprinos ključnih aktera: Savjetodavnog odbora, Opštine i Javnog komunalnog preduzeća Gusinje, kao i neprocjenjivu podršku tehničkog savjetnika iz organizacije Zero Waste Europe, gospodina Favoina, projektni tim je postavio temelje za implementaciju odvojenog prikupljanja otpada od vrata do vrata u pet kanti. Sistem prikupljanja otpada, koji bi trebao biti u funkciji početkom 2024. godine. Šema odvajanja otpada uspostavljena je na sljedeći način:

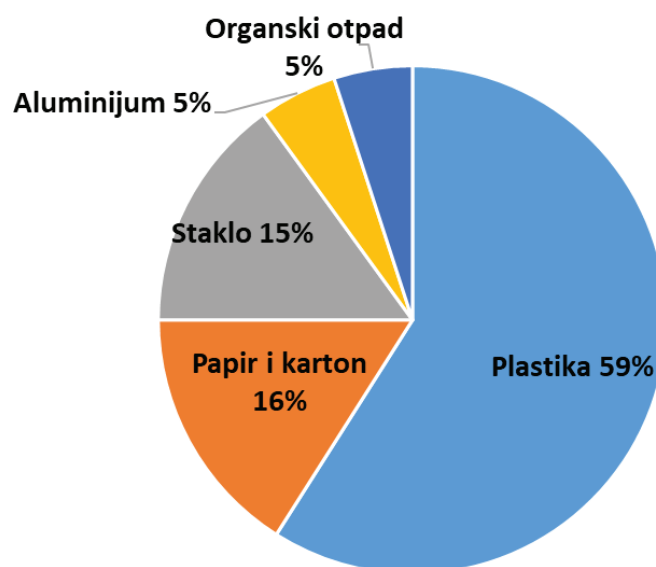

odvajanje po vrsti otpada – letak sa uputstvima za građane/ke

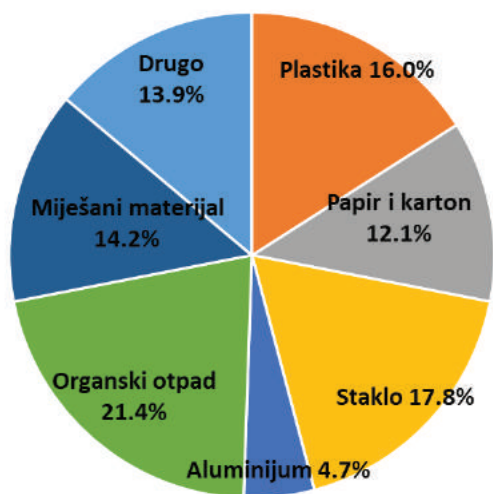
Prvi tender za nabavku kanti je bio neuspješan jer nijedna od tri pozvane kompanije nije u potpunosti ispunila tehničke specifikacije. Shodno tome, ponovo je pokrenut tenderski proces, pozvano je više kompanija, a tehničke specifikacije su pojednostavljene.

Na kraju je nabavljeno 2765 kanti za odvajanje otpada i 55.500 biorazgradivih vreća koje su dostavljene građanima/kama. Vrijeme raspodjele kanti i kesa je bilo kritično, jer je trebalo da se izvrši neposredno nakon edukativnih aktivnosti, ali ne i mnogo prije implementacije novog rasporeda sakupljanja otpada. S obzirom na kašnjenja u izgradnji Postrojenja za prikupljanje materijala, biće potrebne dodatne edukativne aktivnosti za građane/ke prije početka novog rasporeda sakupljanja. Završno istraživanje je pokazalo da su 2023. godine građani/ke proizvodili u prosjeku 129 kg otpada po glavi stanovnika godišnje, dok je 2021. ova brojka iznosila 99 kg. Međutim, mjerenja 2023. godine obavljena su u zimskom periodu, a u kućnom otpadu pronađeni su pelet, piljevina, pepeo i drveni otpad, što bi moglo objasniti povećanje količine preostalog otpada. Biće potrebne daljnje aktivnosti kako bi se osiguralo da se pepeo i drveni otpad kompostiraju umjesto da se odlažu sa preostalim otpadom.

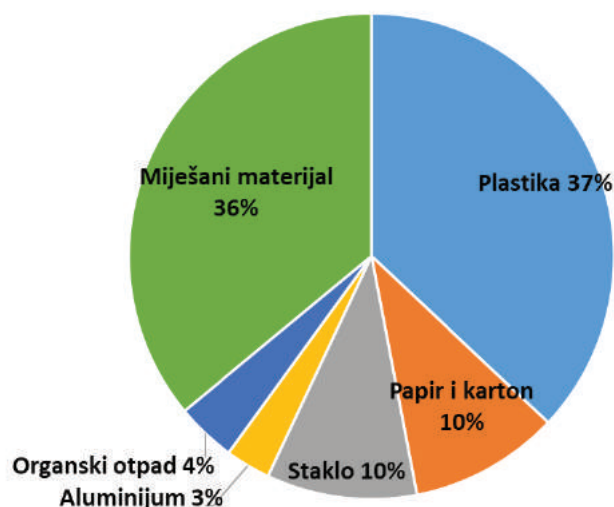
Sprovedena anketa je pokazala i značajne pronalaskе: 61% otpada je bilo sortirano, dok je 39% ostalo nesortirano. Na grafikonu 3 može se vidjeti da je u sortiranom otpadu značajan udio plastike (59%), dok je kumnalno preduzeće sakupilo svega 5% organskog otpada. Smanjenje količine organskog otpada može se pripisati i godišnjem dobu tokom kojeg je sprovedeno drugo istraživanje, odnosno tokom zime kada značajan dio organskog otpada čini pokošena trava.

Grafikon 1- Sastav selektovanog otpada u procentima

Grafikon 2- Rezultati analize otpada u 10% domaćinstava u Gusinju na početku projekta

Grafikon 3- Rezultati analize otpada u 10% domaćinstava u Gusinju na kraju projekta

Komparativna analiza rezultata analize otpada od vrata do vrata (Grafikon 2 i Grafikon 3) ukazuje na značajno smanjenje organskog otpada u okviru preostalog otpada sa 21% na 4%, što predstavlja značajno postignuće projekta, ali i zbog činjenice da ima manje organskog otpada zimi (košenje trave) kada je obavljeno drugo istraživanje. Došlo je do smanjenja otpadnog stakla za skoro polovinu, dok je plastični otpad porastao sa 16% na 37%, što je neočekivani ishod. Vrijedi napomenuti da su se u ovom periodu minimalne plate udvostručile, što je potencijalno dovelo do povećanja kupovne moći i porasta konzumerizma. Još jedno uvjerljivo objašnjenje je da su zbog porasta svijesti tokom projekta, građani počeli odlagati plastični otpad u kante umjesto nepropisno. Osim toga, važno je napomenuti da je istraživanje sprovedeno na ograničenom broju domaćinstava, što može rezultirati manje pouzdanim podacima. Ipak, evidentno je da su dalja edukacija i pojačan nadzor od strane opštinskih asistenata i dalje neophodni da bi se podržali napori građana ka sortiranju otpada.

Objekat za oporavak materijala (MRF)

Izgradnja MRF-a u Gusinju bila je ključna za pokretanje nove šeme odvojenog sakupljanja otpada. Međutim, došlo je do kašnjenja u određivanju lokacije odgovarajućeg opštinskog objekta koji se ne koristi, do čega na kraju nije došlo. Shodno tome, odluka o lokaciji MRF-a donesena je sa zakašnjenjem u odnosu na planirani vremenski okvir projekta. Postavljanje elektro instalacija i priključenje objekta na električnu mrežu bio je dodatni izazov koji je zahtijevao dodatna finansijska ulaganja i vrijeme. U idealnom slučaju, određivanje odgovarajuće lokacije MRF-a trebalo je da se dogodi tokom početne faze projekta.

Novoizgrađeni MRF u Gusinju, spreman za prijem reciklabilnog materijala

Izgrađeni MRF je montažni objekat površine 120m², dizajniran za djelimičnu reciklažu i skladištenje reciklabilnog materijala. Dodatno, izlivena je betonska platforma od 120m² za kompostiranje organskog otpada i postavljena zaštitna ograda.

Hidraulična presa i ručni transporter su takođe nabavljeni kako bi se olakšao pravilan tretman odvojeno sakupljenog otpada. Osim što je ovo ekonomičnija opcija za komunalno preduzeće, smanjiju je i troškovi transporta reciklabilnog otpada. Optimalno rješenje podrazumijevalo je nabavku opreme za kompresiju odvojeno sakupljenog otpada i mogućnost dužeg skladištenja.

Tim Zero Waste Montenegro ispred hidrauličke prese
(Sila pritiska: F=120kN (12 tona), ručne hidrauličke kontrole)

Ključna uloga edukativnih aktivnosti

Tabla u Gusinju koja objašnjava koncept zero waste grada

Edukativne aktivnosti su imale ključnu ulogu u podizanju ekološke svijesti u Gusinju: serija od 20 edukativnih radionica za odrasle, srednjoškolce i osnovce, kao i lokalne institucije poslužila je za upoznavanje zajednice sa hijerarhijom otpada i njegovanju osjećaja odgovornosti prema održivim praksama u upravljanju otpadom.

Angažovano je 11 asistenata za komunalni otpad i dodijeljena im je odgovornost za pružanje informacija o odvajanju otpada i smjernica domaćinstvima kroz posjete građanima/kama od vrata do vrata. Asistenti su za ovaj zadatak obučeni kroz jednodnevnu radionicu.

Pored toga, nezaposleni ekolozi su angažovani na edukaciji domaćinstava, sa mogućnošću da na osnovu zasluga dobiju zaposlenje u komunalnom preduzeću.

Svrha posjeta od vrata do vrata bila je pružanje odgovora na sve nedoumice ili pitanja građana/ki, upoznavanje sa benefitima i njihove ključne uloge za uspjeh projekta. Pored toga, podijeljeni su flajeri kako bi se stanovnicima pomoglo da se zapamte kako pravilno da ovajaju svoj otpad. Informacije su im takođe bile dostupne na posebnoj projektnoj stranici na vebsajtu NVO Zero Waste Montenegro.

Procjenjuje se da je oko 10% stanovništva direktno učestvovalo u edukativnim radionicama tokom 2021. i 2022. godine, a većina članova lokalne zajednice sada je upoznata sa hijerarhijom otpada i mehanizmima za implementaciju najboljih praksi. Uticaj mjera prevencije otpada doveo je do smanjenja preostalog otpada za 18%.

Na početku projekta, 50% predstavnika/ca preduzeća intervjuisanih u anketi izjavilo je da je upoznato sa zero waste principima, dok je tek 23% domaćinstava izjavilo isto. Na kraju projekta gotovo sva preduzeća i domaćinstva bila su upoznata sa "Zero Waste" konceptom.

Prvi korak: kompostiranje!

Građanike i preduzeća su kroz održane radionice takođe upoznati sa prevencijom rasipanja hrane i kompostiranjem. Napravljena je brošura o kućnom kompostiranju na crnogorskom i albanskom jeziku, kako bi se osigurala inkluzivnost. Prvi konkretan korak projekta podrazumijevao je nabavka i raspodjela 150 kućnih kompostera za domaćinstva i lokalne restorane koji su pokazali interesovanje. Ova inicijativa im je omogućila da započnu praksu kompostiranja u dvorištu.

podjela kućnih kompostera domaćinstvima

Jedna od ključnih naučenih lekcija za lokalne timove bila je da je najefikasniji način za pokretanje praksi smanjenja i odvajanja otpada bila promocija kućnog kompostiranja. Na taj način se drugi materijali kao što su staklo i plastika mogu lakše odvajati jer se sprječava njihova kontaminacija organskim otpadom.

Domaćinstvima koja nemaju dvorište ili ona koji ne žele da kompostiraju kod kuće obezbijedena je jedna dodatna zasebna kanta za organski otpad. Ovaj otpad će se kompostirati na opštinskom nivou u prostoru MRF-a. Osim toga, organski otpad iz domaćinstava koja ne kompostiraju će komunalno preduzeće prikupljati od vrata do vrata najmanje jednom sedmično.

Podaci o stopi kontaminacije prikupljenog biootpada još uvijek nisu dostupni.

Dodatne inicijative:

Posvećenost grada u prepoznavanju i podsticanju pozitivnih lokalnih praksi ojačana je kroz postojeće inicijative. Lokalni proizvođači mlijeka i sokova, na primjer, dobili su staklene boce za višekratnu upotrebu, što je naglasilo važnost smanjenja upotrebe ambalaže za jednokratnu upotrebu. Sa druge strane, odgovornost za uvođenje lokalne šeme povrata depozita ili jednostavne šeme ponovne upotrebe prebačena je na proizvođače, što je potencijalno dovelo do neizvjesnosti da li će se ovakve šeme uspješno sprovoditi.

Takođe, u nastojanju da se zajednica uključi u borbu protiv rastućeg problema deponija, organizovana su tri akcije čišćenja tokom 2022. godine, koje su okupile članove zajednice da aktivno učestvuju u održavanju čistoće Gusinja. Lokalno stanovništvo se pojavilo u velikom broju, učestvovala su i škole, članovi/ce ZWAB-a, projektnog tima, Komunalnog preduzeća, predstavnici nevladinih organizacija, sportskih klubova i drugih zainteresovanih strana. Sva tri događaja su uspješno organizovana, a rezultati su efikasno promovisani putem društvenih mreža.

Nagrade za najbolje prakse građana i biznisa

Kako bi se nastavilo učešće lokalne zajednice i odalo priznanje najboljim praksama, u Gusinju su dodijeljene nagrade u vidu 40 trimera. Cilj je bio da se oda počast naporima pojedinaca u njihovim zajednicama. Nagrade će biti dodijeljene onima koji pokazuju najsavjesniji pristup ka smanjenju i razdvajanju otpada.

Gusinje je sada u fazi promjena. Sa postavljenim temeljima za sistem sakupljanja otpada u pet kanti, koji je planiran za početak 2024. godine, Opština je spremna za značajan korak ka održivom upravljanju otpadom. Posvećenost smanjenju otpada ne ogleda se samo u poboljšanju infrastrukture već i u aktivnom učešću preduzeća i građana/ki.

Većina relevantnih aktera je bila uključena u razvoj petogodišnjeg i desetogodišnjeg plana jer je bilo važno uzeti u obzir sve informacije koje su dali akteri iz različitih sektora, institucija, oblasti. Plan je odobren na sastanku ZWBA.

Nažalost, još uvijek nema dostupnih podataka o troškovima novog sistema u odnosu na stari, koji bi pomogli da se pokaže finansijska održivost novog sistema. Očekujemo da ćemo dopuniti ovu studiju krajem 2024. godine sa relevantnim podacima. Opština Gusinje je zajedno sa Komunalnim preduzećem isključivo odgovorna za dalje finansiranje sistema.

Set od 5 kanti za odvajanje otpada po domaćinstvu u Gusinju

Građanin koji drži letak sa informacijama o odvajanju otpada u Gusinju u krupnom planu

Zero Waste plan za Gusinje koji daje kratkoročne i dugoročne strategije upravljanja otpadom poslužiće Opštini i Komunalnom preduzeću da planiraju korake za naredne godine. Plan navodi ciljeve kao što su kontinuirana posvećenost smanjenju otpada, poboljšane prakse sortiranja, zakonodavna poboljšanja u skladu sa prioritetima i efikasno korištenje budućih sredstava.

Kako Gusinje kreće putem ka budućnosti bez otpada, naučene lekcije i stečena iskustva nesumnjivo će doprinijeti širem razgovoru o praksama održivog upravljanja otpadom u Crnoj Gori i šire.

98,6% gusinjskih domaćinstava i svih preduzeća kaže da bi podržali lokalnu samoupravu u odluci da postane sertifikovana zero waste opština.

U vrijeme pisanja ove studije, grad Kotor je izrazio interesovanje da se pridruži zero waste programu, a Opštine Bar i Tuzi počinju sa uvođenjem sistema sakupljanja otpada od vrata do vrata.

This project is funded by
the European Union

MNE-ALB

IPA CROSS-BORDER COOPERATION PROGRAMME
MONTENEGRO-ALBANIA 2014-2020

Z E R O
W A S T E
M O N T E N E G R O

REGIONALNA RAZVOJNA AGENCIJA
Bjelasica, Komovi & Prokletije

Ovu studiju izradio je Ramsdem D.O.O. za NVO Zero Waste Montenegro

Decembar 2023

DINO MULAMEKIC

PHOTOGRAPHY